

12. STOLETÍ IV (próza autobiografická a mystická)

PRÓZA

1. Autobiografická próza

Kvantitativní vzrůst autobiografie je jedním z důsledků subjektivismu a individualismu tohoto století. Autobiografické prvky se mohou objevovat i v dílech zcela jiného zaměření (např. jsem to viděli ve vagantské poezii). Nejdůležitější a nejznámější je nepochybně Abelardova *Historia calamitatum*.

Petrus Abaelardus (1079-1142)

Vynikající básník, filozof a teolog. Pocházel z bretaňské vesnice poblíž Nantes z rodu nižší šlechty. Petr byl nejstarší ze synů a studium jej zaujalo natolik, že se vzdal majetku po otci ve prospěch menších bratří a cestoval za účelem prohloubení vědomostí. Nejprve studoval v Toursu (1095), pak v Paříži, Laonu, v Chartres, se svými učiteli se většinou rozešel ve zlém. V Paříži nakonec zůstal jako učitel (byl kanovníkem v Notre Dame) a shromáždil kolem sebe kruh oddaných posluchačů. Mezi jeho žáky byla také neteř jeho spolukanovníka Herberta, Héloisa, kterou (cca 1117) napřed (jak sám přiznává) chladnokrevně svedl a pak se do ní vášnivě zamiloval. Tajně se s ní oženil, a nic nedbal na její námitky, reprodukováné v *Historia calamitatum*: chtěla jej přesvědčit, že je lépe oddávat se lásce volně, než uzavřít svazek, který by samotného Abaelarda svazoval v jeho rozhodnutí pro život filozofa. Jejich syn Astrolabius se narodil roku 1118 v domě Abaelardovy sestry v Bretani. Poté, co byl Abaelard lidmi Héloisina strýce zbaven mužství – Fulbert mu svedení neteře nemohl zapomenout a navíc byl přesvědčen, že Abaelard Héloisu stejně opustí –, přiměl Abaelard Héloisu vstoupit do kláštera a sám se stal mnichem v klášteře St. Denis. Byl zde asi deset let a pak se stal opatem v bretaňském klášteře St. Gildas; v r. 1122 bylo jeho učení synodou v Soissonsu odsouzeno a jeho kniha *Theologia* byla spálena. V letech 1122-27 se Abaelard usadil na opuštěném dvorci v Champagni, postavil zde oratorium, jež nazval Paracletus (sv. Duch); zde vyučoval a shromažďoval kolem sebe velký zástup posluchačů. V roce 1129 věnoval Paracleta Héloise a jejím sestrám, které byly ze svého kláštera v blízkosti Paříže vypuzeny. Do roku 1135 žil Abaelard v klášteře St. Gildas, ale i odtud byl

nakonec nucen odejít. Vrátil se do Paříže, ale o jeho odchod a odsouzení za kacíře (1141) se zasadil Bernard z Clairvaux. Záhadou zůstává, proč se Abaelard nehájil ani přímo na koncilu ani žádnou jinou obhajobou. Žil potom ještě několik měsíců v jednom clunyjském klášteře. Po smrti bylo tělo uloženo u sv. Ducha. Byl vynikajícím učitelem, ale během života si získal velké množství nepřátel, protože si pevně stál za svými filozofickými a teologickými názory. Heloisa ho přežila o 20 let.

První Abaelardovy spisy tvoří sérii komentářů k Aristotelovým, Porfyriovým a Boethiovým spisům a základní syntetický spis, *Dialectica*. Až do konce života pracoval na revizi a doplňování své *Theologia*, jejíž první verze byla spálena v roce 1121. Tento spis se nejen na nejvyšší úrovni tehdejších filozofických (dialektických) metod zabývá hlavními pojmy křesťanské teologie, jako je trojiční dogma a otázka vtělení, ale zejména: vyjadřuje přesvědčení, že ke svrchovaným pravdám křesťanství, k inkarnaci a boží Trojici, dospěli rozumovou úvahou i inspirací nejlepší a nejvznešenější osobnosti předkřesťanského světa – stejně tak ženy (Sibylly) jako muži (Platón, Vergilius, Hermes Trismegistos aj.). – Ve spise *Dialogus inter philosophum, Iudaeum et Christianum* (jinak *Collationes*) nacházíme tutéž tezi s odlišnou argumentací: „Philosophus“ zde postupně přesvědčuje své partnery o tom, že zejména křesťanské pojmy ctnosti a blaženosti jsou obsaženy v rozumu a v přirozeném zákonu a nikoli výlučně v křesťanském učení. Hlavní tezí v Abaelardově pojetí přirozeného zákona je vidět dobro nikoli v řadě skutků nebo přijatých nauk a příkazů, ale v intenci, záměru: *Non que fiunt, sed quo animo fiunt*. Ve spise *Ethica* probírá Abaelard právě tuto tezi – o intenci – a dochází až k paradoxnímu tvrzení, že ti, kteří ukřižovali Krista, byli nevinní, protože tak činili *bona fide*.

K literatuře v užším smyslu slova patří Abaelardovy listy a jeho poezie. Listem je také *Historia calamitatum*, jinak jsou všechny významnější listy adresovány Héloise a později také jejímu klášteři. *Historia calamitatum* je vlastně list adresovaný příteli a má velmi přesvědčivý obsah a působivou literární formu, užívá antických narážek, biblických i patristických citátů, ale opravdu autobiograficky zajímavá a také čtená tehdy a až do dneška je vlastně jen její první polovina, která podává velké události Abaelardova života. Autenticita jeho korespondence s Héloisou byla často zpochybňována, ale pravděpodobnější je, že listy jsou pravé. Mnoho svých děl věnoval Abaelard Héloise a jejím sestřím v klášteře sv. Ducha (Paracletus). V klášteře Paracletus totiž Abaelard spatřoval – nehledě ke svému vztahu k Héloise – pomník svých duchovních snah, cítil se jako zakladatel, který za toto dílo nese zodpovědnost.

Nejtradičněji pojatý básnický výtvar Abaelardův je jeho *Carmen ad Astrolabium*, asi 1000 veršů v elegickém distichu (obvyklá forma didaktických skladeb už od Ovidia), v němž synovi dává rady gnómického typu (asi jako *Disticha Catonis*), ač i zde se najdou osobní a intimní verše. – Abaelardův básnický talent se ale nejvíce projevil v rytmické rýmované poezii, a to ve dvou cyklech, *Planctus* a *Hymnarius*. Obě sbírky byly ve třicátých letech věnovány Héloise a jejímu klášteru Paracletus. *Hymnarius* přináší originální hymny pro všechny významné liturgické příležitosti, v nichž se projevuje Abaelardova schopnost uchopit téma hravým způsobem a doprovodit je příslušnými figurami. Delší celek tvoří *Planctus*, šest nářků starozákonních postav. Tento cyklus můžeme prohlásit za jeden z nejzdařilejších lyrických výtvarů středověku, Abaelard zde prokázal schopnost hluboké imaginace a jeho sklon k formálnímu a hudebnímu experimentu a novátorství, zvláště ve formě lyrického lejchu. Pro Abaelardův způsob myšlení je zde charakteristické, že se dokáže vyrovnat s problémem starozákonní morálky a psychologie. V tomto ohledu je *Planctus* ilustrací Abaelardova principu pochybnosti, který postuluje ve slavné předmluvě k „*Sic et non*“. Když se ptá, jak je možno řešit protiklady a protimluvy, které nacházíme v Bibli, u církevních otců a dalších autorit, uvádí sice i filologické a logické metody, sémantiku, textovou kritiku, znalost jazyků, poetiky a rétoriky, exegetických přístupů, ale končí zdůrazněním, že hlavním klíčem ke všemu pochopení je stálé a časté pochybování ve smyslu biblického „hledejte a naleznete“.

Jeho nejvýznamnějším dílem je dialektický spis *Sic et non*. Zde klade vedle sebe protichůdné citáty slavných autorit a ukazuje tak, jak se vědeckou metodou lze dobrat pravdy. Formoval tak pevné základy scholastické metody, která od jeho doby spočívala právě na shromáždění autoritativních názorů na danou otázku, jejich rozdělení na „pro“ (sic) a „proti“ (non) a následné zaujetí stanoviska cestou přísného dialektického rozboru. Tato jeho vědecká metoda výrazně přispěla k rozvoji scholastiky.

Heloisa byla považována již v době svého mládí za velice vzdělanou ženu. Dochovaly se čtyři její dopisy, tři Abaelardovi, z let 1132-35, a jeden Petru Venerabilis (1144-54?). Dále máme úvodní text k tzv. *Problemata*: je to 42 problémů z Písma, které jménem své komunity adresovala jako otázky Abaelardovi. První dva dopisy Abaelardovi jsou vášnivé prosby o pomoc v situaci, kdy byla jako jeptiška přinucena vstoupit do kláštera, aniž se k tomu cítila povolána, jen proto, že ji k tomu Abaelard ve své nedůvěřivé žárlivosti donutil v roce 1118. V dopisech mu vyčítá jednak to, jednak skutečnost, že ji v poslední době zanedbává; tvrdí, že zbavena jeho lásky v sobě nemůže žít lásku k Bohu, a že sice zdánlivě vede přesvědčivě život řeholnice, její problémy jsou však stále nevyřešeny. Ve třetím dopise Abaelardovi a v

„Problematech“ naopak přistupuje na jeho prosby a žádá od něj jen rady v duchovní oblasti.
– V krátkém listu clunijskému opatu Petrovi Venerabilis děkuje za jeho návštěvu v klášteře Paracletus, kam dal dopravit tělesné pozůstatky Abaelardovy, a prosí jej o prebendu pro jejich syna Astrolabia.

O autenticitě Héloisinych listů, zejména prvních dvou, bývala často vznášena pochybnost: někdy se soudilo, že byly sepsány až koncem 13. stol., jindy je za jejich autora pokládán sám Abaelard, podle Dronkeho neobstojí z filologického a textově kritického hlediska. Na druhé straně je sporné i tvrzení, že v letech 1142-1163 sama Héloisa shromáždila a redigovala svou korespondenci s Abaelardem.

Z vlastního životopisu **Hildegardy z Bingen** (bude probrána později) se dochovala jen řada izolovaných poznámek a vzpomínek na některé momenty jejího života dochovaných v jejích vlastních slovech, přesně tak, jak je zanechala. Byly tak pojaty do *Vita*, která byla na základě těchto poznámek a výroků sepsána po její smrti. Její vzpomínky jsou stručné a podivuhodně upřímné, odhalují z její osobnosti mnohé bez masky a bez literárních příkras a bez konvence, dokonce bez nátěru její náboženské výchovy, že kdyby byla autorka celý životopis sepsala sama, měli bychom autobiografii první velikosti.

2. Mystická a profetická próza

Tyto žánry jsou dalším projevem subjektivismu charakteristického pro 12. stol. Již Origenem začíná alegorický a mystický výklad Písně Písní, mluvící o vztahu mezi duší individua a nebeským Ženichem. Teprve nyní se ale tato alegorie rozvíjí ve své psychologické plnosti. Autoři tohoto směru, Bernard z Clairvaux, Vilém de St.-Thierry a v menší míře Richard de St. Victore, se často cítí nuceni k polemickým exkurzům, kde stavějí do kontrastu lásku, o níž píší, se světskou láskou, která je hodna kritiky. Přitom však terminologie obou vztahů lásky, nebeské i pozemské, zůstává stejná: lidská láska je vyjadřována slovy svatebního zpěvu Šalomounova a emocí, které tato biblická kniha inspirovala, a zároveň je to jediná slovní zásoba, kterou mají dispozici mystikové, i když se od pozemské lásky sebevíc distancují.

Ženy, které píší o božské lásce, však postupují jinak. Jejich touha, aby byly slyšeny, se nerealizuje pokusy o výklad biblického textu, ale spíše vlastními mystickými zážitky, tím,

co samy zažily a viděly ve svých vizích. Tato sdělení jsou na jedné straně mystická, na druhé profetická. Hildegarda podává ve svém rozsáhlém cyklu vidění různé části křesťanského kosmu, které dosud nikdo nezaznamenal. Smysl jejích vizí je jednou poučný, jindy prorokuje poslední věci světa včetně Antikristova příchodu, a nechybějí zde momenty jásavé oslavy spojení v lásce mezi duší a Bohem, jako je tomu v závěru první knihy Hildegardiných vidění, *Scivias*.

Zatímco někteří vizionáři této doby jako Gerhoh z Reichersbergu nebo Rupert von Deutz zajímají spíše historiky spirituality než historiky literatury, zcela jistě je součástí literárních dějin Gioacchino da Fiore, a to nejen kvůli velkému vlivu, který měl na literaturu následujících dob, např. na Dantovu poezii, ale protože na rozdíl od některých jiných si budoucnost představuje spíše sekulárně než klášterně nebo duchovně, a zejména protože i při výkladu biblických textů užívá jasného, krásného a hodnotného jazyka.

Hildegarda z Bingen, Hildegardis Bingensis (1098-1179)

Hildegarda se narodila v Bermersheimu při Rýnu, byla nejmladší dcera šlechtické rodiny, a byla „zaslíbena Bohu“ v osmi letech. Vstoupila do kláštera v Disibodenbergu, kde se naučila latinsky a pracovala také pilně v klášterní zahradě. Roku 1136 se zde stala abatyší, v roce 1150 přešla i se svými sestrami do kláštera v Rupertsbergu u Bingen, který založila. Zde zůstala až do své smrti v roce 1179; často bývala nemocná. Její život by byl prost významných událostí, ale dar vidění, který jí byl podle jejího tvrzení dán už v dětství, jí zjednal respekt velkého světa a umožnil jí způsob života, jaký byl pro jiné ženy její doby nedosažitelný. Poté co její vidění vešla ve známost a ona se stala slavnější (církve uznala její vizionářská vidění v r. 1147/8), začala si Hildegarda dopisovat s papeži a s některými vladaři, mezi jiným s Jindřichem II. Anglickým, Fridrichem Barbarossou a s byzantskou císařovnou Irenou. O radu se k ní obraceli mnozí klerikové i laici různého postavení, podnikla řadu cest, na nichž kázala, u biskupů a světského kléru, u mnichů v jejich kláštorech a ve městech před laiky. V některém významném kulturním centru, patrně v Trevíru, měla možnost studovat obtížné a těžko dostupné autory, jejichž ohlasy nacházíme v jejím díle, např. i Origena.

Ve svých vizionářských spisech však Hildegarda necituje žádný literární zdroj, najdeme jen několik zmínek v jejích vědeckých spisech a autobiografické poznámky zachované v jejím životopise dávají tušit její intelektuální a čtenářské zájmy. Po stylistické stránce můžeme vystopovat její pokrok v latinském vyjadřování – od barvitého výraziva, jež se ale někdy mísí s lidovými a temnými výrazy (Hildegarda totiž dovolila svému sekretáři jen minimální modifikace svého textu po morfológické a syntaktické stránce, nemohl měnit

slova, která slyšela ve svých viděních) k pozdějším spisům, i z období, kdy psala bez sekretáře, kde vyjadřuje své složité myšlenky s dokonalou průzračností, naprosto srozumitelně, se správnou syntaxí ve složitých rozsáhlých periodách se zpěvnou kadencí.

Hildegarda sama kladla největší důraz na skupinu svých tří vizionářských spisů – *Scivias* (dokončeno 1151, 3 knihy), *Liber vite meritorum* (1163, 6 knih) a *Liber divinorum operum* (1173-74). Každý z těchto textů, které tvoří vnitřně provázanou trilogii, přináší řadu jednotlivých, avšak navzájem souvisejících a různě dlouhých vidění: první jich má 26, druhý 6, třetí, který je nejrozsáhlejší, 10. Vize jsou bohaté na pitoreskní detaily a všechny jsou opatřeny obrázky – miniaturami, které vznikly pod jejím dohledem a s jejím imprimatur (je tomu tak přímo u knihy *Scivias* z Wiesbadenu, zatímco některé mladší rukopisy byly patrně vytvořeny podle staršího autorizovaného exempláře). Předvádějí svět zářivých barev a velice zvláštních tvarů, o nichž byla autorka přesvědčena, že zprostředkují snadněji než realistické obrazy skutečnost božského světa. Vyprávění o vidění je vždy doprovázeno alegorickým a morálním výkladem, který získala Hildegarda od božského hlasu. Konečným výsledkem je hluboce individuální a zcela nové chápání křesťanského univerza, které se často povznáší od didaxe k hlubinné lyrické meditaci.

Již před knihou *Scivias* začala Hildegarda psát rytmické lyrické verše s volným rýmem. V Hildegardině lyrice dosahuje koncentrace symboliky svého vrcholu, její metaforika patří k nejvynalézavějším v tomto století. Před rokem 1158 vytvořila ze svých skladeb liturgický cyklus, který nazvala *Symphonia harmonie revelacionum celestium*, k němuž pak dodávala další příležitostné skladby. Kolem r. 1151 vytvořila vysoce originální hudební skladbu s básnickou „moralitou“, *Ordo virtutum*, o níž jsme již mluvili. Poprvé byla tato skladba a hra provozována při posvěcení kláštera v Rupertsbergu 1. května 1152.

Do 50. let spadá také její *Expositio evangeliorum*, sbírka 58 kázání, které Hildegarda pronesla při různých slavnostních příležitostech: jsou to alegorické interpretace výroků evangelia, vztahujících se k těmto příležitostem, na způsob Origenův a Ambrosiův, ale projevuje se zde Hildegardina vlastní nesmírná obratnost ve využívání metafory – stejně jako v „Symfonii“. V „Expositio“ mluví Hildegarda v 1. osobě, nikoli, jako je tomu ve viděních, v osobě svědka „živého světla“.

Nejrozsáhlejším dílem z jejích vědeckých prací je *Liber subtilitatum naturarum diversarum creaturarum* (ty tři navzájem závislé sřetěžené genitivy jsou pro její styl charakteristické), z nichž se dochovaly:

1. část lékařsko-kosmologická, známá jako *Cause et cure* neboli *Liber compositae medicinae*, zde se popisují funkce částí lidského těla, velice přirozeně zde popisuje lidskou sexualitu a také léčbu nemocí
2. další část o zvířatech, bylinách, minerálech a drahých kamenech, tzv. *Physica* neboli *Liber simplicis medicinae*,
3. poznámky, nazvané *Fragmentum Berolinense*, které bylo objeveno teprve v r. 1956

Studium těchto spisů bude ještě vyžadovat mnoho času a úsilí především z toho důvodu, že je velmi obtížné určit prameny a jejich vzájemnou souvislost a závislost. Nejsou zpracovány se stejnou péčí a stylistickou náročností jako vizionářská díla a poezie, v každém případě však obsahují mnoho materiálu i k autorčině osobnosti.

Hildegardina aktivita zasahuje i na pole exegeze a hagiografie; patří sem slovník, obsahující asi tisíc neobvyklých výrazů, s nimiž se autorka setkala v latinských a německých glosách; v r. 1167 napsala dramatický scénář pro exorcismus démonů; dále se dochoval soubor listů (300), z nichž některé jsou spíše traktáty: list, který napsala mohučským prelátům, kteří vyhlásili interdikt nad jejím klášterem v roce před její smrtí, obsahuje filozofický traktát o hudbě, který dokazuje její myšlenkovou kompetenci a brilantní stylistickou úroveň ještě v jejím vysokém stáří.

Alžběta ze Schönau (1129-1164)

se narodila ve vznešené porýnské rodině, vstoupila ve věku dvanácti let do klášter v Schönau, který je vzdálen asi 30 km od Rupertsbergu, kde žila Hildegarda. Po letech deprese a sebevražedných myšlenek měla od roku 1152 hojná vidění, vždy v transu (*in extasi*), jejichž obsah byl často spjat se svátky liturgického roku. Ve viděních k ní promlouval její osobní anděl, někdy latinsky, jindy německy. Její vidění zapsal její bratr Egbert, přičemž německé části překládal do latiny, ale jinak – *testis mihi est Deus* – nic neměnil. V roce 1157 se Alžběta stala hlavou (magistra) kláštera. Zemřela ve věku necelých 35 let, vyčerpaná nemocemi a askezí.

Egbert rozdělil vidění své sestry do šesti knih: první tři tvoří *Liber visionum*, třetí kniha zahrnuje tři Alžbětiny dopisy Hildegardě, čtvrtá kniha, *Liber viarum Dei*, zmiňuje často Hildegardu jako Alžbětin vzor a inspiraci. V páté, hagiografické, knize podává Alžběta s živou a bohatou fantazií vyprávění o životě a smrti sv. Uršuly a jejích služebnic, šestou knihu tvoří zbývající dopisy, jejichž obsahem jsou většinou odpovědi a otázky, týkající se jejího profetického daru.

Alžbětiny spisy měly nesmírný ohlas a vliv. Např. vyprávění o sv. Uršule se dochovalo v 80 rukopisech. Další dílo, *Revelationes*, byly později zjištěny jako Pseudo-Elisabeth: existují nejen v latinské verzi, ale také v italském, katalánském, francouzském a španělském středověkém překladu.

Jáchym z Fiore, Gioacchino da Fiore, Ioachimus de Flore (cca 1130-1202)

kolem r. 1170 podnikl cestu do Svaté Země a po návratu vstoupil do klátera v Corazzo, kde se roku 1177 stal opatem. V letech 1183-4, za pobytu v cisterciáckém klášteře v Casamari na jih od Říma, se mu dostalo vidění, a to ho přimělo ke spisovatelské činnosti. Jeho třemi největší spisy jsou *Concordia novi et veteris testamenti* (Konkordance ke Starému a Novému zákonu), *Expositio in Apocalypsim*, *Psalterium decem chordarum*. Byly sepsány nebo aspoň započaty v Casamari, snaží se v nich vysložit dějiny lidstva a církve. Asi v r. 1190 se Jáchym rozešel s cisterciáckou řeholí a založil svůj vlastní klášter ve Fiore, v pusté krajině Kalábrie, a odtud se jeho řád začal šířit. Setkával se však s mnohými překážkami a s nevolí církevních kruhů a proto neměl dlouhé trvání. V r. 1215 čtvrtý lateránský koncil odsoudil Jáchymovo trinitární učení, obsažené ve spise *De unitate Trinitatis*. Ale ačkoli byl oficiálně považován za kacíře, jiní jej uctívali jako světce a po celé 13. a 14. století a i později měla jeho koncepce dějin a směřování světa velký ohlas a stále znovu budila ve středověkém světě eschatologické naděje.

V jeho vizi, vyjádřené v díle *Concordia*, má ústřední místo pojetí osudu lidstva, které se vyvíjí ve třech světových etapách (*mundi status*) – věk otrocké služby, věk synovské služby a věk svobody – první stav za svitu hvězd, druhý za úsvitu, třetí znamená plné denní světlo. Tyto věky odpovídají třem postavám Trojice: věk Otce, věk Syna a věk Ducha svatého – věk Starého zákona, věk doby po příchodu Krista, věk, který očekáváme. Ve třetím věku Jáchymovy prorocké vize bude třetí věk věkem dokonalé svobody, v němž zmizí vnější autorita církevní instituce, a celé lidstvo bude zahrnuto do mnišského ideálu lásky, *caritas*, kdy bude všem všechno společné. Třetí perioda dějin měla podle něho začít 13. stoletím, pro které bude nejdůležitějším úkolem reforma církve.

Krásný *Liber figurarum*, který ilustruje tuto Jáchymovu vizi i ostatní prvky jeho nauky pomocí obrazů a různých schémat a nákrešů a vysvětlujících textů, není všeobecně uznáván za Jáchymovo dílo, je však možné, že ho přinejmenším inspiroval.

49.

Hildegardis Bingensis, *Scivias, lib. I, praef., visio 1*

Lib. 1, Praefatio

Ecce quadragesimo tertio temporalis cursus mei anno, cum coelesti visioni magno timore, tremula intentione inhaererem, vidi maximum splendorem, in quo facta est vox de coelo ad me dicens: O homo fragilis, et cinis cineris et putredo putredinis, dic et scribe quae vides et audis. Sed quia timida es ad loquendum, et simplex ad exponendum, et indocta ad scribendum ea, dic et scribe ea non secundum os hominis, nec secundum intellectum humanae adinventionis, nec secundum voluntatem humanae compositionis, sed secundum id quod ea in coelestibus desuper in mirabilibus Dei vides et audis; ea sic edisserendo proferens, quemadmodum et auditor verba praeceptoris sui percipiens, ea secundum tenorem locutionis illius, ipso volente, ostendente et praecipiente propalat. Sic ergo et tu, o homo, dic ea quae vides et audis: et scribe ea non secundum te, nec secundum alium hominem, sed secundum voluntatem scientis, videntis et disponentis omnia in secretis mysteriorum suorum. Et iterum audivi vocem de coelo mihi dicentem: Dic ergo mirabilia haec, et scribe ea hoc modo edocta, et dic. Actum est in millesimo centesimo quadragesimo primo Filii Dei Jesu Christi incarnationis anno, cum quadraginta duorum annorum septemque mensium essem, maximae coruscationis igneum lumen aperto coelo veniens, totum cerebrum meum transfudit, et totum cor totumque pectus meum velut flamma non tamen ardens, sed calens ita inflammavit, ut sol rem aliquam calefacit super quam radios suos immittit. Et repente intellectum expositionis librorum videlicet Psalterii, Evangeliorum et aliorum catholicorum tam Veteris quam Novi Testamenti voluminum sapiebam, non autem interpretationem verborum textus eorum, nec divisionem syllabarum, nec cognitionem casuum aut temporum callebam. Virtutem autem mysteriorum, secretarum et admirandarum visionum a puellari aetate, scilicet a tempore illo cum quinquennis essem usque ad praesens tempus, mirabili modo in me senseram, sicut et adhuc: quod tamen nulli hominum exceptis quibusdam paucis et religiosis qui in eadem conversatione vivebant qua et ego eram, manifestavi, sed interim usque ad id temporis quo illud Deus sua gratia manifestari voluit, sub quieto silentio compressi. Visiones vero quas vidi: non eas in somnis, nec dormiens, nec in phrenesi, nec corporeis oculis aut auribus exterioris hominis, nec in abditis locis percepi, sed eas vigilans, circumspiciens in pura mente oculis et auribus interioris hominis, in apertis locis secundum voluntatem Dei accepi...

Sed ego, quamvis haec viderem et audirem, tamen propter dubietatem et malam opinionem, et propter diversitatem verborum hominum, tamdiu non in pertinacia, sed in humilitatis officio scribere recusavi, quousque in lectum aegritudinis, flagello Dei depressa caderem, ita quod tandem multis infirmitatibus compulsa: testimonio cujusdam nobilis et bonorum morum puellae et hominis illius quem occulte (ut praefatum est) quaesieram et inveneram, manus ad scribendum apposui. Quod dum facerem, altam profunditatem expositionis librorum, ut praedixi, sentiens, viribusque receptis de aegritudine me erigens: vix opus istud decem annis consumans ad finem perduxi. In diebus autem Henrici Moguntini archiepiscopi et Conradi Romanorum regis et Cunonis abbatis in monte Beati Disibodi pontificis, sub papa Eugenio, hae visiones et verba facta sunt. Et dixi et scripsi haec, non secundum adinventionem cordis mei aut ullius hominis, sed ut ea in coelestibus vidi, audivi et percepi per secreta mysteria Dei. Et iterum audivi vocem de coelo mihi dicentem: Clama ergo et scribe sic.

Lib. I, visio prima

Vidi quasi montem magnum, ferreum colorem habentem, et super ipsum quemdam tantae claritatis sedentem, ut claritas ipsius visum meum hebetaret, a quo ex utraque parte sui, lenis umbra velut ala mirae latitudinis et longitudinis porrigebatur. Et ante ipsum ad radicem ejusdem montis quaedam imago undique plena oculis stabat, cujus nullam humanam formam prae oculorum multitudine discernere valebam, et ante istam, imago alia puerilis aetatis, pallida veste, sed albis calceamentis induta, super cujus caput tanta claritas de eo qui super montem ipsum sedebat descendit, ut faciem ejus intueri non valerem, sed ab eodem qui super montem illum sedebat: multae viventes scintillae prodibant, quae easdem imagines magna suavitate circumvolabant. In ipso autem monte quasi plurimae fenestellae cernebantur, in quibus velut capita hominum, quaedam pallida et quaedam alba apparuerunt...

Unde etiam, ut vides, mons iste magnus ferreum colorem habens, designat fortitudinem et stabilitatem aeternitatis regni Dei; quae nullo impulsu labentis mutabilitatis potest exterminari, et super ipsum quidam tantae claritatis sedens, ut claritas ipsius visum tuum hebetaret: ostendit in regno beatitudinis, ipsum qui in fulgore indeficientis serenitatis toti orbi terrarum imperans superna divinitate, humanis mentibus incomprehensibilis est. Sed ab utraque parte sui lenis umbra velut ala mirae latitudinis et longitudinis extenditur: quod est et in admonitione et in castigatione beatae defensionis suavis et lenis protectio, ineffabilem justitiam in perseverantiam verae aequitatis juste et pie demonstrans...

Edice: Hildegardis Scivias, 2 vol. Ed. A. Führkötter/A. Carlevaris. Turnhout: Brepols 1978 (Corpus Christianorum, Continuatio Mediaevalis 43, 43 A.)